

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

המובאות לעיל. נמצא, פגיעתם של חידושים מעין
אלה קשה מכל סילופי הלשון הבאים עלינו בעקבות
הגלויות המתכנסות. שם יש לך עניין עם שוגגים, המבקשים
לימוד ומוכנים לקבל עולו, ואם נרצה — שיבושם יצא
מאליו. ואילו כאן נגדעים בהלם אחד, ומדעת, ענפים וגזעים
מן הלשון כדי לפנות מקום לצמחי-נייר, בלי ריח ונוי וללא
אחיזה בנוף.

ראובן מירקין

להשלמת החסר במילונים *

(המשך)

אחות (תרצ"ט)

"שלמה ברבי יצחק החבר בן מאיר גאון. שם זה, התחום
בפיוט הבא, ראוי שיוזכר כאן, סמוך לר' משה בירבי
יצחק שבפרק הקודם, מחשש אֲחָהוּת שביניהם" (מנחם
זולאי, לתולדות הפיוט בארץ ישראל, "ידיעות המכון
לחקר השירה העברית בירושלים", כרך חמישי, עמ'
קע"ה).

---

* במדור זה ננסה להגיע אל עדויותיהם הקדומות ביותר של
מלים, צירופים, צורות, הוראות ושימושים, החסרים במילונים, או
הבאים בהם בלא עדות מפורשת מן הספרות, או המובאים בשם

אָף עַל פִּי כָּךְ (תרצ"ח)

„לא היתה כל מחיצה בין שני חלקי־החצר ואף על פי כך לא היו בני ביתו של אבי זקני או אורחיו עוברים אפילו כאמה אחת את שאינו שלו“ (דב שטוק, ממחוז הילדות, עמ' פ"ח).

ז' ר ג ן , פיעל, פועל (תרע"ד)

„ובודאי הנשים הן שהכניסו צורה סלאבית זו אל הדבור הז'ארגוני, כמו שבכלל הועילו הנשים לז'ארגן את לשונן האשכנזית יותר מן האנשים כמו שנראה להלן“ (י"ח טביוב, היסודות הסלאביים בז'ארגון האשכנזי, „השלח“, כרך ל', עמ' 145).

„מה רב ההבדל בין לשונו של ה„צאינה וראינה“ ובין זו של רוב הספרים שנתחברו בדורו ובארצו... האשכנזית של ה„צור“ היא כבר מז'ורגנת מאד, מנומרת בהמון מלים עבריות, וגם מלים סלאביות לא תחסרנה בה“ (הוא, שם, עמ' 142).

ח ס ן (ענין החסנה), קל (תרצ"ג)

„גוטפריד היה לרוכל חוזר על הכפרים בסביבה למכור את הסחורה אשר חסן בביתו“ (א' קבק, תרגום „בר־אוזותים“ ליעקב זסרמן, ספר ראשון, עמ' 8).

מקורות מאוחרים. מי שבידו עדות קדומה יותר מן המובאת כאן, אנו מבקשים ממנו, שיעמידנו עליה. כל מקור שבכתב כשר לעדות, ובלבד שיהיו זמנה ומראה־מקומה של העדות מפורטים בה בדיוק גמור. מערכת „לשונונו לעם“ תפרסם את התשובות, שיש בהן עניין ותועלת.

ט לגרף, פיעל (תרס"ט)

— מדוע לא כתבת? יבבה עליו אמו בעלבון, מדוע לא טלגרפת? — ולו טלגרפתי? שאל ריינר" (ז' שניאור, בעירה. בתוך "רשפים", מאסף ספרותי ערוך ע"י דוד פרישמאן, חוב' י', עמ' 1).

ט לפונית (תה"פ) (תרס"ט)

"אפרת, אוריאל אפרת, בחור גבה במקצת וחורור, שבירחים האחרונים היתה משום-מה שפתו התחטונה נשוכה תמיד במשהו, קבל בבקר אחד באביב טיליפונית את הבשורה, שימים אחדים לפני זה חכה אליה בקדחת מרובה כל כך ואחר כך חדל פתאם לחכות אליה, משום שחשב בלבו ומצא, שבאמת — אחת היא לו" (א"נ גנסיין, [תחילת סיפורן] בטרם. בתוך "רשפים" הנ"ל, חוב' ט"ו, עמ' 23; בתוך "כתבי א. נ. גנסיין", כרך א', עמ' 145).

עודנה (עדיין) (תקצ"ז)

"בשבתי ימים אחדים להנפש ולהרגיע מעצבי ומרגזי אשר עודנה עצור בעצמותי" (מתוך הקדמת המהדיר של "מגילת איבה" ליו"ט ליפמן הלר, ברעסלווא, תקצ"ז, עמ' vi).

"שמע נא ואספרה באזניך את אשר קראתי לפנים בהיותי עודנה נער... כי נער אתה, לא קרית לא שנית ולא למדת ולא היית עודנה בתבל בין אנשים" (ש"י אברמוביץ — הוא מנדלי מו"ס — באיגרת שכתב אל ישעיהו איכנוולד בעשרה בטבת תרי"ט. האיגרת נדפסה לראשונה ב"הדואר", שנה רביעית, 1924, גיליון ו'. תצלומה נמצא

במפעל מנדלי שליך האוניברסיטה העברית בירושלים). אפשר שצורת עוודנה הושפעה מן הכתיב שבמגילת איכה ד, יז. לדעת מר מ' מדין ייתכן שצורת עוודנה היא קונטאמיניציה של עוד ועדנה (קהלת ד, ב).

צ ל ם , התפעל (תר"ס)

„נשמת המשורר הוא חדר אופל. הסובב אותו — העולם עם הבצות והאגמים, עם החזירים החובקים באהבה רבה אשפתות, מצטלמים בו בשנויים קטנים מאד“ (י"ל פרץ, כתבים, חלק שני, ספר שלישי „ציורי מסע“, ווארשא, תר"ס, פרק י"ד „מבית השוחט“, עמ' 48).

הקובץ „ציורי מסע“ נכתב תחילה יידיש, וזה לשון המקור: „אז זיין נשמה איז גור א קאמערע-אבסקורא, און דיא גרויסע וועלט מיט איהרע גרויסע בלאטעס, מיט דיא חזרים אין רינשטאק פאטאגראפירען זיך גור אין איהר!“ („בילדער פון א פראווינץ — ריזע אין טאמאשאווער פאוויאט אום 1890 יאהר פון י. ל. פרץ“, בתוך „דיא יודישע ביבליאטעק“, א זשורנאל... רעדאגיערט אונ הערויסגעגעבען דורך י. ל. פרץ, צווייטער באנד“, ווארשא, תרנ"ב [1891], פרק י"ד „אינ'ס שוחט'ס הויז“, עמ' 117).

פרץ משתמש במלה מצטלמים בלא כל הסבר, והדבר מעיד, כי מלה זו כבר הייתה ידועה לקוראי העברית בשנת תר"ס. ב„לשונונו לעם“ מחזור ט' (תשי"ח), עמ' 204, מובא בשם י"פ מרחביה: צַלַּם, צֵלּוּם — במקום תמונת-אור (photograph) — חידושו של פרופ' איזידור

זבלודובסקי מביאליסטוק בחליפת המכתבים בינו, בשבתו
 בברלין, ובין ד"ר יוסף חזנוביץ בביאליסטוק... את
 המכתב קראתי בעצמי, וזה היה בשנת תרנ"ה.
 היו שיחסו חידוש זה ליי"מ פינס, ואחרים ייחסוהו לד'
 ילין. ראה דבריו של ראובן סיוון ב"לשונונו לעם", מחזור
 י"ג (תשכ"ב), עמ' 19—22 ("מי המציא את הפועל
 צלם?"), ועמ' 57—58 ("לענין צלם, צילום").

ת פ ק ד , פיעל, פיעול (תר"ע)

"משני השותפים — המושגים והמלים — שמהם מתקמת
 המחשבה, העיקר הוא הראשון היכול לתפקד לבדו בדוחק,
 בעת שלשני אין כל ערך כשהוא לעצמו" (יצחק אפשתן,
 ההתרכזות המלולית בהוראת הלשונות הזרות, "החנוך",
 שנה ראשונה, עמ' 85). בהערה למלת "לתפקד" כותב יצחק
 אפשתן (= אמשטיין): "תִּפְקֵד, מלא את התפקיד, fonction
 ner, fungiren; מן תִּפְקֵד כמו תרם מן תרומה, תִּרְמַל
 מן תִּרְמִיל, ומכאן גם שם הפעל תִּפְקֹד, fonctionnement
 "Fungiren".

א"מ הברמן

הַסְכַּת (דברים כו, ט) ו"סכה-סכת"

ב"לשונונו לעם" מחזור יט, קונטרס א—ב, עמ' טו,
 מביא פרופ' ש' אברמסון את פירושי לסכתה בפיוט "אסירי
 לודים" לר' יוסף אלברדדאני: "ראית, שמעת, והשווה יוכל
 העם רואים את הקולות" (שמות כ, יח), והוא מעיר:
 "ובאמת אין סכתה אלא סכתה, היינו שמעת, מלשון הסכת
 ושמע ישראל" (דברים כו, ט), והקל נמצא הרבה בלשון